

EVROPSKA
KOMISIJA

VISOKI PREDSTAVNIK
UNIJE ZA ZUNANJE
ZADEVE IN
VARNOSTNO POLITIKO

Bruselj, 10.6.2020
JOIN(2020) 8 final

**SKUPNO SPOROČILO EVROPSKEMU PARLAMENTU, EVROPSKEMU SVETU,
SVETU, EVROPSKEMU EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU
REGIJ**

Boj proti dezinformacijam v zvezi s COVID-19 – kaj je res in kaj ne

UVOD

Pandemijo COVID-19 (koronavirus) je spremljala najhujša „informacijska epidemija“¹ doslej. Poplava informacij o virusu², ki so pogosto neresnične ali netočne in se hitro širijo po družbenih medijih, lahko po mnenju Svetovne zdravstvene organizacije (SZO) ustvari zmedo in nezaupanje ter ovira učinkovit odziv na področju javnega zdravja.

Informacijska epidemija izkorišča najgloblje strahove ljudi. V okviru ukrepov zapore je moralo na milijone ljudi ostati v svojih domovih, kar je povečalo uporabo družbenih medijev tudi kot glavnega sredstva za dostop do informacij, spletne platforme, preverjevalci dejstev in uporabniki družbenih medijev pa poročajo o milijonih neresničnih ali zavajajočih objav³. Ker je virus nov, so se vrzeli v znanju izkazale kot ugodna podlaga za širjenje neresničnih ali zavajajočih navedb.

To na podlagi akcijskega načrta proti dezinformacijam⁴ zahteva bolj usklajeno ukrepanje v skladu z našimi demokratičnimi vrednotami, da bi odpravili tveganja za odprte družbe. Naše skupne vrednote in demokratične institucije, vključno s svobodnim izražanjem ter svobodnimi in pluralnimi mediji, so temelji odpornosti naših družb na izzive pandemije COVID-19.

V odgovor na poziv članov Evropskega sveta⁵ in ministrov EU za zunanje zadeve⁶, pa tudi na pomisleke Evropskega parlamenta, je v tem skupnem sporočilu poudarek na takojšnjem odzivu na dezinformacije v zvezi s koronavirusno pandemijo, pri čemer se upoštevajo že sprejeti ukrepi in naslednji konkretni ukrepi, ki se lahko hitro začnejo izvajati na podlagi obstoječih virov.

Sporočilo tudi izpostavlja področja, na katerih je kriza opozorila na bolj temeljne izzive, ki jih je treba dodatno oceniti ob razvoju krize in ki morajo biti del širšega pristopa za okrepitev demokracije, ki bo določen v akcijskem načrtu za evropsko demokracijo, kakor je bil napovedan v političnih usmeritvah predsednice von der Leyen⁷. Njegov cilj bo dodatno okrepiti prizadevanja EU za preprečevanje dezinformacij in za prilagajanje razvijajočim se grožnjam in manipulacijam ter podpiranje svobodnih in neodvisnih

¹ Izraz je uporabila in opisala SZO: „informacijska epidemija pomeni pretirano količino informacij o nekem problemu, zaradi česar je težko najti rešitev. V obdobju izrednih zdravstvenih razmer se lahko širijo napačne informacije, dezinformacije in govorice. Informacijska epidemija lahko ovira učinkovit odziv na področju javnega zdravja ter ustvarja zmedo in nezaupanje med ljudmi“: https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200305-sitrep-45-covid-19.pdf?sfvrsn=ed2ba78b_4.

² Dnevno spremljanje medijev, ki ga izvaja Evropska komisija, kaže, da je v zvezi s COVID-19 po vsem svetu objavljenih več sto tisoč člankov (https://ec.europa.eu/jrc/en/covid-19-media-surveillance?solrsort=ds_created%20desc) in na milijone omemb v družbenih medijih. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/corona_fighting_disinformation.pdf.

³ JOIN(2018) 36 final z dne 5. decembra 2018.

⁴ Člani Evropskega sveta so se 26. marca 2020 dogovorili o skupni izjavi, s katero so se zavezali k odločnemu ukrepanju proti dezinformacijam s transparentnim, pravočasnim in z dejstvi podprtim poročanjem o svojih ukrepih ter utrjevanjem odpornosti naših družb. Komisija in visoki predstavnik sta bila pozvana, naj pri tem polno sodelujeta in o skupnih prizadevanjih poročata Svetu. <https://www.consilium.europa.eu/media/43076/26-vc-euco-statement-en.pdf>.

⁵ Ministri EU za zunanje zadeve so 3. aprila 2020 izrazili zaskrbljenost zaradi dezinformacij in napačnih informacij ter potrebo po nadaljnjem preprečevanju negativnih posledic za družbe in življenja ljudi ter javno zdravje. Poudarili so, da je treba okrepiti skupna prizadevanja v boju proti dezinformacijam s tesnim sodelovanjem med institucijami EU, državami članicami in družbenimi mediji. <https://www.consilium.europa.eu/sl/meetings/fac/2020/04/03/>.

⁶ https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_sl.pdf.

medijev. Prihodnji akt o digitalnih storitvah⁸, ki bo urejal digitalne storitve, je del tega celovitega pristopa.

Dosedanje ukrepanje EU proti dezinformacijam

Evropska komisija in visoka predstavnica sta leta 2018 predstavili svoj pristop k preprečevanju dezinformacij⁹. Akcijski načrt proti dezinformacijam je temeljil na evropskih vrednotah in temeljnih pravicah, zlasti na svobodi izražanja. Določal je vsedružbeni pristop, ki krepi sodelovanje med ključnimi akterji, kot so javni organi, novinarji, raziskovalci, preverjevalci dejstev, spletne platforme in civilna družba. Na podlagi izkušenj, pridobljenih od leta 2015 v okviru projektne skupine East StratCom, ki je bila ustanovljena v sestavi Evropske službe za zunanje delovanje (ESZD) za boj proti ruskim dezinformacijskim kampanjam.¹⁰ Pomemben del akcijskega načrta iz leta 2018 je bil pozvati platforme, naj izvajajo samoregulativni kodeks ravnanja glede dezinformacij, o katerem so se dogovorile na podlagi sporočila Komisije iz aprila 2018¹¹. Marca 2019 je bil vzpostavljen sistem hitrega obveščanja za povezovanje strokovnjakov za dezinformacije iz institucij EU in držav članic ter za lažjo izmenjavo analiz in najboljših praks med vladami, na primer o proaktivnem komuniciranju in učinkovitem odzivanju. Še en ključni element akcijskega načrta je bilo tesnejše mednarodno sodelovanje, na primer v okviru G7 in Severnoatlantske zveze (NATO). Poleg tega sta Evropska komisija in Evropski parlament razvila aktivno komunikacijsko politiko in politiko razbijanja mitov, vključno z dejavnostmi na regionalni in lokalni ravni.

1. KLJUČNI IZZIVI INFORMACIJSKE EPIDEMIJE V ZVEZI S COVID-19 IN NASLEDNJI KORAKI ZA NJIHOVO OBRAVNAVO

EU in njene države članice so se morale hitro odzvati na informacijsko epidemijo v zvezi s COVID-19. Dezinformacije imajo lahko resne posledice: lahko privedejo do neupoštevanja uradnih zdravstvenih nasvetov in tveganega vedenja, ali pa negativno vplivajo na naše demokratične institucije, družbe ter gospodarske in finančne razmere. Kriza je odprla vrata novim tveganjem, saj je državljanke lažje izkoristiti oziroma ti lažje postanejo žrtve kaznivih dejanj, poleg tega pa želijo tuji in domači akterji z usmerjenimi dezinformacijskimi kampanjami spodkopati naše demokracije ter verodostojnost EU in nacionalnih ali regionalnih organov. Za boj proti dezinformacijam, napačnim informacijam in operacijam tujega vplivanja, tudi prek proaktivnega in pozitivnega komuniciranja, je potrebno ukrepanje prek obstoječih orodij EU, pa tudi prek pristojnih organov držav članic, v okviru civilne družbe, na platformah družbenih medijev in prek mednarodnega sodelovanja¹², in sicer z okrepitvijo odpornosti državljanov. To delo je treba opraviti ob polnem spoštovanju svobode izražanja ter drugih temeljnih pravic in demokratičnih vrednot.

⁸ Javno posvetovanje še poteka: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_962.

⁹ Akcijski načrt proti dezinformacijam iz leta 2018 (JOIN(2018) 36 final z dne 5. decembra 2018) temelji na političnem pristopu iz sporočila Komisije z naslovom „Boj proti dezinformacijam na spletu: evropski pristop“ (COM(2018) 236 final z dne 26. aprila 2018).

¹⁰ Projektna skupina razvija komunikacijske izdelke in kampanje, osredotočene na boljše pojasnjevanje politik EU v državah vzhodnega partnerstva (Armenija, Azerbajdžan, Belorusija, Gruzija, Moldavija in Ukrajina). Podpira tudi širša prizadevanja EU za krepitev medijskega okolja v regiji. Poroča o dogajanju in analizira trende dezinformacij, pojasnjuje in razkriva dezinformacijske navedbe ter povečuje ozaveščenost o dezinformacijah, ki prihajajo od ruske oblasti in iz ruskih virov.

¹¹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/code-practice-disinformation>.

¹² Več informacij o odzivu EU na dezinformacije je na voljo na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/corona_fighting_disinformation.pdf https://eeas.europa.eu/topics/countering-disinformation_en.

Naslednji neizčrpn seznam primerov ponazarja kompleksnost položaja, ki je nastal v času krize zaradi COVID-19:

- Med informacijami, ki krožijo, so nevarni lažni preplahi in zavajajoče zdravstvene informacije z neresničnimi trditvami (na primer „umivanje rok ni koristno“ ali „koronavirus je nevaren le za starejše“). Takšna vsebina ni nujno nezakonita, lahko pa neposredno ogroža življenja in resno ovira prizadevanja za zaježitev pandemije. Ključni akterji, kot so javni organi, mediji, novinarji, spletne platforme, preverjevalci dejstev in civilna družba, bi se lahko odzvali tako, da bi dali na voljo zlahka prepoznavno ter zaupanja vredno z zdravjem povezano vsebino. Poleg tega bi lahko izboljšali sposobnost državljanov za prepoznavanje takih dezinformacij in odzivanje nanje. Kadar so taka ravnanja nezakonita, bi jih morali obravnavati pristojni organi v skladu z veljavnimi pravnimi normami.
- Proti teorijam zarote, ki lahko ogrozijo zdravje ljudi, škodijo koheziji naših družb in privedejo do nasilja v javnosti ter povzročijo družbene nemire (na primer zarote in miti, da naprave 5G širijo COVID-19, zaradi česar je prišlo do napadov na oddajnike, ali da so pripadniki določene etnične ali verske skupine vzrok za širjenje COVID-19, na primer zaskrbljujoče naraščanje protisemitskih vsebin, povezanih s COVID-19), bo potreben odločnejši nastop celotne družbe, vključno s pristojnimi organi, mediji, novinarji, preverjevalci dejstev, civilno družbo in spletnimi platformami, ki bo vključeval na primer takojšnje razkritje, potiskanje v ozadje, morebitno odstranitev ali ukrepanje proti računom.
- Nezakoniti sovražni govor (na primer zaradi dezinformacij, ki za širjenje COVID-19 krivijo določeno etnično ali versko skupino, kot je zaskrbljujoče naraščanje s COVID-19 povezanih rasističnih in ksenofobnih vsebin) urejajo pravila o odstranjevanju nezakonitih vsebin s strani platform in organov ter o ukrepih pristojnih organov na podlagi kazenske zakonodaje držav članic, v skladu s priporočilom o ukrepih za učinkovito preprečevanje nezakonitih spletnih vsebin¹³.
- Goljufije potrošnikov (na primer prodaja „čudežnih izdelkov“ z neutemeljenimi zdravstvenimi trditvami) so nezakonite, zato morajo proti njim ukrepati organi za varstvo potrošnikov in spletne platforme.
- Proti kibernetiski kriminaliteti (kot so vdori v računalniški sistem ali zabljanje z uporabo povezav o COVID-19 za razširjanje zlonamerne programske opreme) so potrebni neposredni ukrepi organov pregona in kampanje ozaveščanja državljanov¹⁴.
- Tuji akterji in nekatere tretje države, zlasti Rusija¹⁵ in Kitajska¹⁶, so izvajali ciljno usmerjene operacije vplivanja in dezinformacijske kampanje v zvezi s COVID-19 v EU, njenem sosodstvu in na svetovni ravni, s katerimi so želeli spodkopati demokratično razpravo in okrepiti družbeno polarizacijo ter izboljšati lastno podobo v povezavi s COVID-19.

Glede na navedeno je eno od spoznanj iz te krize potreba po jasnem razlikovanju med različnimi oblikami neresničnih ali zavajajočih vsebin, ki jih je razkrila „informacijska

¹³ Priporočilo Komisije z dne 1. marca 2018 o ukrepih za učinkovito preprečevanje nezakonitih spletnih vsebin (C(2018) 1177 final).

¹⁴ Čeprav dezinformacije same po sebi niso kaznivo dejanje, so lahko nekateri njihovi vidiki povezani s kriminalom. Europol je vzpostavil stran o COVID-19, ki državljanom in podjetjem pomaga, da se zaščitijo <https://www.europol.europa.eu/staying-safe-during-covid-19-what-you-need-to-know>.

¹⁵ V javno dostopni podatkovni zbirki na spletnem portalu www.EUvsDisinfo.eu je objavljenih več kot 500 primerov proruskih dezinformacij, ESZD pa v svojih javnih analitičnih poročilih opisuje dejavnosti tretjih držav.

¹⁶ Glej na primer: <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid19-pandemic-updated-23-april-18-may/>.

epidemija“, in po oblikovanju ustreznih odzivov. V ta namen je treba najprej razlikovati med nezakonito vsebino, ki je opredeljena z zakonom, in vsebino, ki je škodljiva, vendar ni nezakonita. Drugič, ugotoviti je treba, ali obstaja namen zavajanja oziroma povzročitve javne škode ali pridobitve gospodarske koristi. Kadar takega namena ni, na primer, kadar si državljani nezavedno izmenjujejo neresnične informacije s prijatelji in družino v dobri veri, je mogoče zadevno vsebino šteti za napačne informacije; drugače in kot je opredeljeno v sporočilu Komisije iz aprila 2018¹⁷, bi se ob takem namenu vsebina štela za dezinformacije.

Pri operacijah vplivanja, ki jih izvajajo akterji iz tretjih držav, se lahko uporabijo različni ukrepi, vključno z zgoraj navedenimi metodami, v različnih kombinacijah. V tem smislu so lahko dezinformacije del operacije vplivanja. Pogosto se uporabljajo drugi ukrepi in taktike manipulativnih posegov¹⁸, kot so okrepitev prek manipulativnega ravnanja, usklajena uporaba lažnih ali nepristnih računov, avtomatizirani boti in drugi načini za umetno povečanje priljubljenosti vsebin. Takšno usklajevanje razkriva namerno uporabo neresničnih ali zavajajočih informacij za povzročitev škode.

Potreben je prilagojen odziv vseh delov družbe, odvisno od stopnje škode, namena, oblike razširjanja informacij, udeležencev in njihovega izvora. Zato je napačne informacije mogoče obravnavati s ciljno usmerjenimi nasprotnimi trditvami ter pobudami za razbijanje mitov in medijsko opismenjevanje; dezinformacije pa je treba obravnavati drugače, vključno z ukrepi vlad, kot so med drugim navedeni v akcijskem načrtu proti dezinformacijam. Platforme morajo omejiti usklajeno manipulativno vedenje in povečati preglednost v zvezi z operacijami škodljivega vplivanja.

Vsa navedena sredstva bi bilo treba izvajati ob polnem spoštovanju temeljnih pravic, zlasti svobode izražanja.

Izkušnje s krizo zaradi COVID-19 so pokazale, da bi lahko bili odzivi javne politike EU bolj usklajeni in hitrejši. Da bi lahko uspešno in učinkovito pristopili k reševanju teh izzivov, je treba temeljito razumeti problem in dokaze o njegovih posledicah. Kakor se razvija kriza zaradi COVID-19, mora tudi EU še naprej razvijati svoje ukrepe za odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti ter boljše razumevanje in predvidevanje prihodnjih izzivov. Še vedno se na primer razširjajo dezinformacije in napačne informacije v zvezi z morebitnim cepivom proti COVID-19, ki bodo verjetno oteževale razširjanje cepiv, ko bodo ta na voljo. Usklajevanje in sodelovanje z akterji na ravni EU in na svetovni ravni, skupaj s SZO in spletnimi platformami, bo bistveno za spremljanje in učinkovito odzivanje na te izzive.

Na podlagi dosedanjih izkušenj boja proti dezinformacijam v zvezi s COVID-19 lahko EU sprejme nadaljnje konkretne in kratkoročne ukrepe za krepitve vloge državljanov ob vzpostavitvi boljšega sodelovanja znotraj EU in s partnerji po vsem svetu. Vse institucije EU morajo sodelovati pri skupnih prizadevanjih in dopolnjevati države članice s prispevanjem dodane vrednosti, na primer z analitičnimi zmogljivostmi in dostopom do platform.

Ti ukrepi bi morali biti vključeni tudi v prihodnje delo EU v zvezi z dezinformacijami, zlasti v prihodnjo oceno kodeksa ravnanja in akcijski načrt za evropsko demokracijo.

¹⁷ Glej opombo 9.

¹⁸ Sklepi Sveta o dopolnilnih prizadevanjih za krepitev odpornosti in preprečevanje hibridnih groženj (dok. 14972/19 z dne 10. decembra 2019).

Varnostna razsežnost problematike bi se morala odražati tudi v novi strategiji za varnostno unijo.

2. KREPITEV STRATEŠKEGA KOMUNICIRANJA V EU IN ZUNAJ NJE

Od začetka krize zaradi COVID-19 so bile jasna in dostopna komunikacija ter natančne informacije osrednjega pomena za varovanje zdravja državljanov. Poleg nacionalnih informacijskih kanalov je EU v zvezi s tem delovala prek svojih institucij, multiplikatorjev in mrež v državah članicah, v svojem sosodstvu in širše. Delo je vključevalo učinkovita proaktivna prizadevanja na področju komuniciranja za spodbujanje preverljivo zanesljivih zdravstvenih informacij¹⁹, obveščanje državljanov in partnerjev v tretjih državah o dejavnostih EU za reševanje krize²⁰ ter ozaveščanje o nevarnostih dezinformacij. Komisija je marca 2020 vzpostavila posebno spletno stran, ki obravnava neresnične trditve v zvezi s COVID-19, ter spodbuja verodostojne vsebine, ki pomagajo pri ločevanju dejstev od izmišljotin, na primer za ukrepanje proti navedbam o pomanjkanju solidarnosti v EU²¹.

Tako kot sama pandemija je tudi „informacijska epidemija“ v zvezi s COVID-19 svetovni izziv. Komisija in visoki predstavnik ter države članice od začetka krize tesno sodelujejo v mednarodnih forumih, kot so G7 (in zlasti njegov mehanizem za hitro odzivanje) ter NATO. ESZD je tudi okrepila svoja prizadevanja za obravnavo operacij tujega vplivanja, objavljala redna poročila o analizi informacijskega okolja v zvezi s tem in izmenjavala svoje ugotovitve s civilno družbo, mediji in strokovnjaki²². Sistem hitrega obveščanja EU je bil uporabljen za izmenjavo informacij in analiz za oblikovanje celovite slike informacijskega okolja v zvezi s COVID-19. Europol je izdal posebno poročilo²³ in sistematično spremlja vpliv pandemije COVID-19 na področju kibernetске kriminalitete, zagotavlja posodobljene situacijske slike groženj in ocene morebitnega nadaljnjega razvoja tovrstne kriminalitete. Širše gledano si je EU prizadevala za ukrepanje proti zavajajočim navedbam, kot je domnevno pomanjkanje pomoči EU partnerjem, in sicer s ciljno usmerjenimi komunikacijskimi kampanjami po vsem svetu, ki so bile tudi tesno usklajene s SZO. Glede na tveganja in grožnje, ki jih predstavljajo operacije tujega vplivanja, in čeprav so bili od začetka krize sprejeti ukrepi, je treba še izboljšati sposobnost EU za pravočasno, dosledno, skladno in vidno sporočanje zunanjemu občinstvu na svetovni ravni, s posebnim poudarkom na neposrednem sosodstvu EU, Afriki, Aziji in Latinski Ameriki.

Ukrepi

- Komisija in visoki predstavnik bosta:
 - nadalje vlagala v svoje zmogljivosti za strateško komuniciranje v skladu z akcijskim načrtom proti dezinformacijam ter okrepila sodelovanje in usklajevanje z državami članicami;
 - okrepila uporabo obstoječih mehanizmov za olajšanje konkretnega sodelovanja z državami članicami in mednarodnimi partnerji na področju strateškega komuniciranja, tudi prek kanalov Komisije za sodelovanje z državami članicami in projektnih skupin ESZD za strateško komuniciranje;
 - vzpostavil se bo poseben oddelek sistema hitrega obveščanja, ki bo olajšal

¹⁹ Na primer Evropski center za preprečevanje in obvladovanje bolezni: <https://www.ecdc.europa.eu/en>.

²⁰ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response_sl.

²¹ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/fighting-disinformation_sl.

²² <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid19-pandemic-updated-23-april-18-may/>.

²³ <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/catching-virus-cybercrime-disinformation-and-covid-19-pandemic>.

izmenjavo ustreznega komunikacijskega gradiva o COVID-19 med državami članicami EU in ustreznimi institucijami EU;

- dodatno okrepila strateško komuniciranje in zmogljivosti javne diplomacije v delegacijah EU, pri tem pa tesno sodelovala z diplomatsko mrežo držav članic EU ter vladami in civilno družbo tretjih držav.
- Predstavništva Komisije v državah članicah bodo imela dejavnejšo vlogo v nacionalnih razpravah na podlagi informacij, ki temeljijo na dejstvih in so prilagojene lokalnim razmeram, zlasti z uporabo družbenih medijev.

3. BOLJŠE SODELOVANJE V EU

Boj proti dezinformacijam, napačnim informacijam in operacijam tujega vplivanja v obdobju krize zaradi COVID-19 je dokazal, da je sodelovanje med institucijami EU in državami članicami bistveno za zagotovitev doslednosti sporočil in usklajenost prizadevanj. Sprejeti bi bilo treba nadaljnje ukrepe za racionalizacijo in okrepitev zmogljivosti²⁴ ²⁵, izboljšanje analize tveganja in nadaljnji razvoj rednega poročanja. Sodelovanje znotraj EU mora vključevati tudi platforme in druge ključne deležnike, kot so pristojni nacionalni organi, raziskovalci in preverjevalci dejstev.

Pomemben korak pri zagotavljanju medsebojnega dopolnjevanja vseh pobud je ozaveščanje držav članic o razpoložljivih instrumentih; kriza je pokazala, da ni vedno tako. Različni akterji so si prizadevali za boljše usklajevanje, na primer z navzkrižnim preverjanjem različnih spletnih strani, namenjenih dezinformacijam v zvezi s COVID-19, vendar so prizadevanja še vedno preskromna v primerjavi s potrebami.

Ukrepi

- Komisija bo drugim institucijam predlagala vzpostavitev in preskušanje mehanizmov²⁶ za izboljšanje usklajevanja na področju dezinformacij v zvezi s COVID-19 v okviru obstoječih struktur ter za izmenjavo ocen in analiz.
- Države članice bi morale v večji meri uporabljati sistem hitrega obveščanja in druga ustrezna sredstva za okrepitev sodelovanja z institucijami EU in med seboj, zlasti glede ocenjevanja informacijskega okolja in situacijskega zavedanja.
- Na podlagi izkušenj, pridobljenih v okviru evropske mreže za volilno sodelovanje, bo Komisija olajšala izmenjavo dobrih praks o specifičnih vprašanjih v zvezi z dezinformacijami, kot je pošiljanje ciljno usmerjenih sporočil.

4. SODELOVANJE S TRETJIMI DRŽAVAMI IN MEDNARODNIMI PARTNERJI

Dezinformacije in operacije tujega vplivanja v zvezi s COVID-19 se ne osredotočajo le na EU ali posamezne države članice. Pojavljajo se tudi na splošno v zvezi s tretjimi državami, okviri mednarodnega sodelovanja in multilateralizmom²⁷.

Glede na tveganja in grožnje, ki jih predstavljajo dezinformacijske kampanje, je EU začela zagotavljati pravočasna, dosledna, skladna in prepoznavna sporočila za občinstvo na

²⁴ Kot so Delovna skupina Sveta za informiranje, sistem hitrega obveščanja, enotna ureditev EU za politično odzivanje na krize (IPCR), Odbor za zdravstveno varnost in mreža za krizno komuniciranje.

²⁵ Glej tudi resolucijo Evropskega parlamenta z dne 17. aprila 2020 o usklajenem ukrepanju EU za spoprijemanje s pandemijo COVID-19 in njenimi posledicami, ki prav tako poziva k ukrepanju EU proti dezinformacijam o COVID-19 (P9_TA-PROV(2020)0054).

²⁶ Kot so redne kontaktne skupine in tedenske videokonference.

²⁷ Glej na primer posebna poročila ESZD o EUvsDisinfo.eu (<https://euvsdisinfo.eu/>).

svetovni ravni, zlasti v neposrednem sosedstvu EU, na Zahodnem Balkanu in v Afriki. Na primer v odziv na navedbe glede nepošiljanja pomoči EU tretjim državam, so bile uvedene komunikacijske kampanje v več državah, zlasti v evropskem sosedstvu. Komisija in ESZD tesno sodelujeta tudi s SZO in drugimi mednarodnimi partnerji, da bi zagotovili čim večjo prepoznavnost zagotavljanja pomoči EU v zvezi s COVID-19 in njenega pozitivnega učinka na terenu, tudi prek Ekipe Evropa.

Poleg tega so se v okviru obstoječih instrumentov zunanje politike že prerazporedila sredstva v podporo regionalnim vladam pri reševanju krize in bili sprejeti ukrepi za razkritje dezinformacij, ki lahko še dodatno podžigajo napetosti in konflikte, in sicer na območjih konfliktov in kriznih razmer, vključno s Sahelom, območjem afriških Velikih jezer, Afriškim rogom, Bližnjim vzhodom in Latinsko Ameriko. Poleg tega evropski instrument za demokracijo in človekove pravice financira projekte za podporo novinarjem, spodbuja preverjanje dejstev in boj proti dezinformacijam, povezanim s COVID-19.

Sodelovanje z mehanizmom za hitro odzivanje G7, Natom in drugimi je okrepilo izmenjavo informacij o dejavnostih ter dobrih praks. Omogočilo je hitrejšo izmenjavo informacij in odprlo vrata za nadaljnje skupne dejavnosti v prihodnosti.

Ukrepi

- Komisija in visoki predstavnik bosta v okviru svojih zadevnih pristojnosti:
 - delovala v partnerstvu s SZO, da se okrepi njen epidemiološki nadzor prek učinkovitega spremljanja medijev ter da se spodbudita odkrivanje zavajajočih in škodljivih navedb in odzivanje nanje;
 - podpirala sodelovanje in izmenjavo dobrih praks v boju proti dezinformacijam in operacijam tujega vplivanja na svetovni ravni, s konkretnimi dejavnostmi sodelovanja in podpornimi programi²⁸, ki temeljijo na obstoječih programih javne diplomacije²⁹ in dejavnostih ozaveščanja;
 - okrepila izmenjavo informacij z ustreznimi partnerji iz civilne družbe in zasebnega sektorja v tretjih državah v zvezi s situacijskim zavedanjem in razvojem groženj, med drugim z organiziranjem posvetovanj, konferenc in javnih dogodkov³⁰;
 - okrepila obstoječa partnerstva, tudi s skupino G7 in Natom, ter razširila sodelovanje na ZN in regionalne organizacije, vključno z OVSE, Svetom Evrope in Afriško unijo.
- Kot del svežnja prizadevanj „Ekipa Evropa“ v podporo partnerjem pri obravnavanju vpliva pandemije se bodo spodbujali dostop do zanesljivih informacij, boj proti dezinformacijam, sodelovanje z novinarji ter podpora pobudam za preprečevanje dezinformacij in napačnih informacij v tretjih državah prek delegacij EU in diplomatskih misij držav članic na terenu^{31 32}.

²⁸ Glej na primer dogodek „Disinfo Alert“, ki je bil leta 2019 organiziran v Tbilisiju: <https://euvsdisinfo.eu/georgia/>.

²⁹ Ki že podpirajo civilno družbo s ciljno usmerjenimi ukrepi za boj proti dezinformacijam v tretjih državah, kot so Rusija, Brazilija ali Indonezija.

³⁰ Več informacij o dogodku „Disinfo Horizon“ je na voljo na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_20_160 <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-aims-at-undermining-democracy/>.

³¹ Glej tudi Skupno sporočilo Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij „Sporočilo o globalnem odzivu EU na pandemijo COVID-19“ (JOIN(2020) 11 final).

³² Kot na primer v afriških državah, kjer so konfliktna razmera – v Srednjeafriški republiki ali v Demokratični republiki Kongo.

5. VEČJA PREGLEDNOST SPLETNIH PLATFORM GLEDE OPERACIJ DEZINFORMIRANJA IN VPLIVANJA

Sodelovanje s platformami družbenih medijev je ključen element pri pripravi celovite ocene izziva in učinkovitega odziva na „informacijsko epidemijo“. Komisija že od začetka krize poudarja, da morajo spletne platforme polno izvajati svoje zaveze v skladu s kodeksom ravnanja. Odzivi platform na ta izziv so se skrbno spremljali, čeprav je težko zanesljivo oceniti pravočasnost, celovitost in učinek njihovih ukrepov³³.

Spletne platforme³⁴ so poročale, da so prilagodile svoje politike, da bi lahko obravnavale lažne informacije v zvezi s COVID-19. Spodbujale so natančne in verodostojne informacije o COVID-19 s strani SZO, nacionalnih zdravstvenih organov in profesionalnih medijskih hiš³⁵. V ozadje so potisnile vsebine, ki so se med preverjanji dejstev izkazale za neresnične ali zavajajoče, ter omejile oglase, ki spodbujajo lažne izdelke in storitve. V skladu s svojimi skupnimi standardi so odstranile vsebino, ki bi lahko škodovala zdravju državljanov ali vplivala na javno varnost³⁶.

Preverjevalci dejstev, raziskovalci in organizacije civilne družbe imajo ključno vlogo, vendar platforme med to javnozdravstveno krizo njihove vloge niso ustrezno okrepile, na primer tako, da bi dale na voljo več podatkov ali dale ustrezen pomen preverjanju dejstev pri njihovih storitvah v vseh državah članicah. Zato so potrebna dodatna prizadevanja in izmenjava informacij prek platform družbenih medijev, pa tudi večja preglednost in več odgovornosti³⁷. To poudarja potrebo po izvrševanju in krepitvi politik, k izvajanju katerih so se platforme zavezale v skladu s kodeksom ravnanja.

5.1. KREPITEV VLOGE SPLETNIH PLATFORM V KRIZI

Platforme bi morale poglobiti svoje delo v boju proti tveganjem, ki jih je povzročila kriza. Izhajajoč iz izkušenj, pridobljenih pri spremljanju kodeksa ravnanja pred evropskimi volitvami leta 2019, namerava Komisija vzpostaviti prilagodljiv program spremljanja in poročanja v skladu s kodeksom, ki bo osredotočen na dezinformacije in napačne informacije v zvezi s COVID-19. To bi bilo treba razširiti na platforme, ki niso podpisnice kodeksa ravnanja³⁸. Komisija bi lahko s pomočjo Skupine evropskih regulatorjev za avdiovizualne medijske storitve (ERGA)³⁹ nato ocenila učinek politik platform na širjenje dezinformacij in napačnih informacij o COVID-19. To bi zagotovilo tudi ustrezne informacije v podporo prizadevanjem za zmanjšanje škode in bo vključeno tudi v prihodnje delo EU, zlasti v akcijski načrt za evropsko demokracijo in akt o digitalnih storitvah.

³³ Nekatere platforme, ki se uporabljajo za razširjanje zavajajočih informacij, niso podpisnice kodeksa ravnanja (na primer WhatsApp ali TikTok).

³⁴ Zlasti Google, Facebook, Twitter in Microsoft.

³⁵ V zvezi s tem so platforme oblikovale nova orodja, kot so informacijski odbori, kartice, pojavnna okna, zemljevidi in napotki, ki uporabnike usmerjajo neposredno k verodostojnim virom informacij v več jezikih.

³⁶ Npr. neresnične trditve, da se lahko virus pozdravi s pitjem belila.

³⁷ Kot kaže na primer članek organizacije Brookings: <https://www.brookings.edu/techstream/encrypted-messaging-apps-are-the-future-of-propaganda/>.

³⁸ Zlasti tiste, ki so izstopale med krizo zaradi COVID-19, kot sta WhatsApp ali TikTok.

³⁹ ERGA je v odziv na krizo nedavno razširila pristojnosti svoje podskupine za dezinformacije, da bi vključila oceno o tem, kako se platforme odzivajo na izzive, ki jih predstavljajo te izredne razmere. Ocena bo posebno pozornost namenila ukrepom platform za opredelitev, nadzor in preprečevanje širjenja neresničnih, zavajajočih ali netočnih informacij o zdravljenjih in sami bolezni, načinu širjenja ter ukrepih, ki so jih sprejele vlade in nacionalni regulativni organi, glej: <https://erga-online.eu>.

Ukrepi

Platforme bodo pozvane, naj objavijo mesečna poročila o svojih politikah in ukrepih za obravnavo dezinformacij, povezanih s COVID-19, ki bodo vključevala naslednje:

- *Pobude za spodbujanje verodostojnih vsebin na ravni EU in na ravni držav članic*⁴⁰. Platforme bi morale zagotoviti podatke o ukrepih, sprejetih za spodbujanje informacij s strani nacionalnih in mednarodnih zdravstvenih agencij, nacionalnih organov in organov EU ter profesionalnih medijev.
- *Pobude in orodja za izboljšanje ozaveščenosti uporabnikov*. Platforme bi morale zagotoviti podatke o izvajanju svojih politik za obveščanje uporabnikov, ko so ti izpostavljeni dezinformacijam.
- *Manipulativno vedenje*. Platforme bi morale poročati o vseh primerih manipulacij družbenih medijev in škodljivega vplivanja ali o usklajenem nepristnem vedenju, ki je bilo zaznano pri njihovih storitvah. Sodelovati bi morale tudi z državami članicami in institucijami EU, da bi olajšale ocenjevanje ter pripisovanje dezinformacijskih kampanj in operacij vplivanja.
- *Podatki o tokovih oglaševanja, povezanih z dezinformacijami v zvezi s COVID-19*⁴¹. Podpisnice kodeksa bi morale zagotoviti podatke, če je mogoče razčlenjene po državah članicah, o politikah, sprejetih za omejitev oglaševanja v zvezi z dezinformacijami o COVID-19 v svojih storitvah. Platforme in operaterji oglaševalskih omrežij bi morali prav tako zagotoviti take podatke o politikah omejevanja oglaševanja na spletiščih tretjih oseb, ki uporabljajo dezinformacije o COVID-19, da bi pritegnile prihodke iz oglaševanja⁴².

Komisija bo močno spodbujala druge ustrezne deležnike, ki trenutno niso podpisniki kodeksa, da se prostovoljno vključijo v navedeni program spremljanja.

5.2. PODPORA PREVERJEVALCEM DEJSTEV IN RAZISKOVALCEM

Preverjanje dejstev je bistvenega pomena, da imamo lahko vsi dostop do zanesljivih informacij in do različnih mnenj. Kriza zaradi COVID-19 je pokazala, da morajo spletne platforme zagotoviti več podatkov o naravi, obsegu in vplivu dezinformacij ter primerjati in oceniti uspešnost sprejetih ukrepov. Pravkar je začela delovati evropska opazovalnica digitalnih medijev (EDMO), ki bo podpirala vzpostavitev čezmejne in večdisciplinarne skupnosti neodvisnih preverjevalcev dejstev in akademskih raziskovalcev, ki bodo sodelovali z ustreznimi deležniki pri odkrivanju, analiziranju in izpostavljanju morebitnih groženj dezinformacij, tudi na področju COVID. V zvezi s tem je večji dostop do sklopov zbirnih podatkov, povezanih s COVID, ki jih dajo na voljo platforme, bistvenega pomena za raziskovalne namene in boljše razumevanje groženj in trendov dezinformacij. Poleg tega je potrebna posebna raziskovalna infrastruktura za odkrivanje, analizo in razkrivanje dezinformacij ter operacij tujega vplivanja na celotnem ozemlju EU. Vse to bi bilo treba storiti v skladu z veljavnim regulativnim okvirom, tudi o varstvu podatkov.

Ukrepi

- Komisija poziva platforme, naj razširijo in okrepijo sodelovanje s preverjevalci

⁴⁰ Nekateri deležniki so razvili kazalnike zanesljivosti virov novic, kot je pobuda o novinarskem zaupanju („Journalism Trust Initiative“).

⁴¹ Glej npr. poročila organizacije Global Disinformation Index (GDI) <https://disinformationindex.org/2020/05/why-is-tech-not-defunding-covid-19-disinfo-sites/>.

⁴² V ta namen bi bilo treba razmisliti o uporabi kazalnikov zanesljivosti, ki so jih razvili neodvisni preverjevalci dejstev, raziskovalci ali drugi deležniki (npr. GDI, Newsguard).

dejstev in dejavno ponudijo dostop do svojih programov za preverjanje dejstev organizacijam v vseh državah članicah EU ter v njenem sosodstvu, in sicer za vse jezike.

- Komisija bo podpirala dejavnosti preverjanja dejstev in raziskovalne dejavnosti⁴³, tudi prek novoustanovljene evropske opazovalnice digitalnih medijev (EDMO)^{44 45}. Ta bo podpirala neodvisno multidisciplinarno skupnost za področje dezinformacij v zvezi s COVID-19 s tehnološko infrastrukturo, ki bo vključevala orodja in storitve⁴⁶. EDMO bi lahko javnim organom pomagala tudi pri raziskavah in vzpostavila ustrezne povezave s sistemom hitrega obveščanja.
- Komisija poziva platforme, naj se z EDMO dogovorijo o okviru, ki bo akademskim raziskovalcem omogočil varen dostop do ustreznih podatkov platform za boljše odkrivanje in analizo dezinformacij.
- Komisija bo razmislila o tem, da bi za javnost odprla nekatera orodja, ki jih je razvila za odkrivanje zavajajočih navedb in nezanesljivih spletnih virov, ter jih tako dala na voljo preverjevalcem dejstev.

6. ZAGOTAVLJANJE SVOBODE IZRAŽANJA IN PLURALISTIČNE DEMOKRATIČNE RAZPRAVE

Sedanja kriza zaradi COVID-19 je pokazala tveganje, da bi se lahko nekateri ukrepi, namenjeni boju proti „informacijski epidemiji“, uporabljali kot izgovor za spodkopavanje temeljnih pravic in svoboščin ali zlorabili v politične namene v Evropski uniji in zunaj nje. Zato je treba budno spremljati naše temeljne pravice in skupne vrednote, ki bi morale biti v središču našega odziva na COVID-19. V tem okviru so svobodni in pluralni mediji ključnega pomena za preprečevanje dezinformacij in obveščanje državljanov.

Svoboda izražanja ter pravica medijev in civilne družbe, da nadzirajo ukrepe države, sta v tej krizi še kako pomembni: odgovornost javnih organov ne bi smela biti zmanjšana, ker delujejo na podlagi pooblastil za ukrepanje v izrednih razmerah. Javni organi morajo zagotoviti preglednost svojega dela, ki prispeva h krepitvi zaupanja državljanov in omogoča nadzor nad odločanjem. Prosti pretok informacij prispeva k varovanju življenja in zdravja ter omogoča in spodbuja družbene, gospodarske, politične in druge razprave ter

⁴³ Na primer projekt za odzivanje v izrednih zdravstvenih razmerah v medsebojno povezanih sistemih („Health Emergency Response in Interconnected Systems“, „HERoS“), ki razvija novo metodo za priklic informacij iz družbenih medijev v zvezi z govoricami in napačnimi informacijami o COVID-19 (več informacij je na voljo na povezavi: <https://cordis.europa.eu/project/id/101003606>). Poleg tega program Obzorje 2020 spodbuja akademske kroge, raziskovalne organizacije, izvajalce in zasebna podjetja k preprečevanju širjenja napačnih informacij, razvoju zmogljivosti za preverjanje dejstev in spletne odgovornosti ter raziskavam o pomenu močnega in neodvisnega medijskega prostora.

⁴⁴ <https://edmo.eu/>.

⁴⁵ Junija 2020 se bo začela druga faza EDMO z vzpostavitvijo nacionalnih ali regionalnih središč za raziskave o dezinformacijah. V letu 2021 bodo zagotovljena dodatna sredstva v okviru programa za digitalno Evropo, da se zagotovijo nacionalna ali regionalna središča v celotni EU. V okviru prihodnjega programa za digitalno Evropo bo cilj popolna geografska pokritost za EDMO. Medtem si bo Komisija prizadevala za sinergije s financiranjem, ki ga zagotavlja Evropski parlament, tako da bo poleti 2020 objavila razpise za zbiranje predlogov, da bi podprla raziskave o dezinformacijah v zvezi s COVID-19.

⁴⁶ Vključno z dostopom do javnih podatkovnih zbirk, odložišč preverjenih podatkov in mehanizmov za dostop do podatkov platform ob spoštovanju zasebnosti, da bi se olajšala odkrivanje in analiza dezinformacij ter izpostavljenost dezinformacijam.

odločanje o politiki⁴⁷. Nenazadnje demokracija pokaže svojo pravo moč in pomen v kriznih časih.

Med krizo je bilo opozorjeno na težave, povezane s svobodo izražanja⁴⁸, vključno s poročili, da so bili novinarji, organizacije civilne družbe in akademiki pri dostopu do informacij omejeni, da je bil tak dostop po nepotrebnem odložen, da so se novinarji soočali s povečanimi tveganji za svojo varnost, vključno z grožnjami in ustrahovanjem, ali da so bili napačno obtoženi širjenja dezinformacij.

Komisija od začetka krize pozorno spremlja izredne ukrepe, ki so jih sprejele države članice, in njihovo skladnost s Pogodbo ter zakonodajo EU na splošno in zlasti z Listino o temeljnih pravicah. Več držav članic je že imelo določbe, tudi kazenske, povezane z dezinformacijami, ena država članica pa je uvedla posebno novo kaznivo dejanje za širjenje dezinformacij v času izrednega stanja⁴⁹. Zakonodaja, ki ta kazniva dejanja opredeljuje preširoko in zanje nalaga nesorazmerne kazni, lahko ovira pripravljenost virov, da bi spregovorili z novinarji, privede pa tudi do samocenzure⁵⁰, kar vzbuja posebne pomisleke v zvezi s svobodo izražanja.

Komisija je ob podpori Evropskega parlamenta sofinancirala vrsto projektov za kartiranje groženj in tveganj za svobodo in pluralnost medijev, podpirala preiskovalno novinarstvo in zagotavljala pomoč novinarjem v stiski⁵¹.

Kriza zaradi COVID-19 je pokazala ključno vlogo svobodnih in neodvisnih medijev kot bistvene storitve, saj državljanom zagotavljajo zanesljive in preverjene informacije, ki prispevajo k reševanju življenj. Vendar je kriza še zaostila že tako težke gospodarske razmere v tem sektorju, saj so prihodki iz oglaševanja kljub večjemu občinstvu dramatično upadli⁵². Razmere so še posebej težke za ranljive manjše akterje ter lokalne in regionalne medijske hiše. Zato sta oslabljeni celoten medijski ekosistem EU in njegova raznolikost. Sveženj ukrepov Komisije za okrevanje in obnovo bi pomagal izpolniti neposredne likvidnostne potrebe s podporo plačilni sposobnosti in kohezijskim financiranjem, hkrati pa okrepil digitalne naložbe in odpornost sektorja prek programa InvestEU, programa Ustvarjalna Evropa in programa Obzorje Evropa.

Kriza zaradi COVID-19 je prav tako zelo poslabšala podobne razmere po svetu, tudi razmere, s katerimi se soočajo neodvisne medijske hiše kot braniki demokracije in človekovih pravic. EU bo spremljala razvoj dogodkov v skladu z akcijskim načrtom za človekove pravice in demokracijo za obdobje 2020–2024⁵³. Posebno pozornost bo EU namenila razmeram v vzhodnem in južnem sosedstvu ter na Zahodnem Balkanu.

⁴⁷ „Disease pandemics and the freedom of opinion and expression“ („Pandemije bolezni ter svoboda mnenja in izražanja“, poročilo posebnega poročevalca OZN za spodbujanje in varstvo pravice do svobode mnenja in izražanja, David Kaye, april 2020.

⁴⁸ Primeri so dokumentirani na platformi Sveta Evrope za zaščito novinarstva in varnost novinarjev ter prek platforme za kartiranje medijske svobode, ki jo je sofinancirala EU <https://mappingmediafreedom.org/>.

⁴⁹ Sprememba člena 337 madžarskega kazenskega zakonika.

⁵⁰ Komisija je pojasnila, da demokracija ne more delovati brez svobodnih in neodvisnih medijev ter da je spoštovanje svobode izražanja in pravne varnosti bistvenega pomena v teh časih. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/STATEMENT_20_567.

⁵¹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/media-freedom-projects>.

⁵² Zgodnje ocene kažejo, da lahko prihodki medijskih hiš upadejo za do 80 %, odvisno od države. Po pričakovanjih bodo najbolj prizadete majhne, lokalne medijske hiše. <http://www.newsmediaeurope.eu/news/covid-19-and-the-news-media-journalism-always-comes-at-a-cost/>.

⁵³ JOIN(2020) 5 z dne 23. marca 2020.

Vse to odpira vprašanja glede zmožnosti medijev in civilne družbe, da v celoti odigrajo svojo vlogo pri preprečevanju dezinformacij in napačnih informacij.

EU mora okrepiti politično in praktično podporo neodvisnim medijem in novinarjem v EU in po svetu ter pomagati organizacijam civilne družbe pri njihovih prizadevanjih za spremljanje in poročanje o omejevanju svobode izražanja in državlanskega prostora.

Ukrepi

- Komisija bo še naprej pozorno spremljala vpliv nujnih ukrepov na pravo in vrednote EU, vse dokler ne bodo vsi ukrepi postopno odpravljeni, ter bo še naprej sodelovala z državami članicami glede opredeljenih vprašanj. Iz tega spremljanja bo črpalo prihodnje letno poročilo o stanju pravne države, ki bo objavljeno v tretjem četrtletju leta 2020⁵⁴, ter prihodnjo strategijo za uspešno uporabo Listine Evropske unije o temeljnih pravicah in akcijskega načrta za evropsko demokracijo.
- Komisija poziva države članice, naj okrepijo prizadevanja v teh kriznih časih, da bi novinarjem zagotovile varno delo⁵⁵ v ustreznih razmerah in priznale novičarske medije kot bistveno storitev.
- Komisija poziva Parlament in Svet, naj nujno sprejmeta celovit sveženj ukrepov za okrevanje gospodarstva, ki bi pomagal obnoviti in okrepiti odpornost medijskega sektorja v boju proti dezinformacijam v zvezi s COVID. Države članice bi morale ta sveženj in gospodarski odziv EU na COVID-19⁵⁶ čim bolj izkoristiti v podporo medijem, ki jih je kriza močno prizadela, hkrati pa spoštovati njihovo neodvisnost. Vsi akterji EU bi si morali prizadevati za podporo medijem v času okrevanja.
- Komisija bo še naprej sofinancirala neodvisne projekte na področju novinarstva, medijske svobode in pluralizma ter olajševala dostop do financiranja in možnosti financiranja za medijski sektor⁵⁷.
- Komisija bo do konca tega leta v okviru akcijskega načrta za evropsko demokracijo predlagala ukrepe za okrepitev svobode in pluralnosti medijev v Evropski uniji ter predstavila akcijski načrt za medijski in avdiovizualni sektor, ki bo namenjen nadaljnji podpori digitalne preobrazbe in konkurenčnosti teh sektorjev ter spodbujanju dostopa do vsebin in medijskega pluralizma.
- Komisija in visoki predstavniki bosta:
 - začela ciljno usmerjene ukrepe v okviru programov javne diplomacije v državah po svetu za podporo akterjem civilne družbe pri zagotavljanju zanesljivih informacij⁵⁸;
 - nadalje razvijala sodelovanje s civilno družbo, novinarji in neodvisnimi mediji v tretjih državah z regionalno pomočjo in dvostransko podporo za preprečevanje dezinformacij in za spodbujanje preverjanja dejstev.
 - Okrepila se bo podpora pri spremljanju kršitev svobode tiska ter zavzemanju za varnejše medijsko okolje in zaščito novinarjev, vključno z zagotavljanjem pomoči prek mehanizma EU za zaščito zagovornikov človekovih pravic in

⁵⁴ Mediji in civilna družba so se med to krizo soočali z novimi ovirami pri opravljanju svoje vloge v demokratični razpravi. Letno poročilo Komisije o stanju pravne države bo podrobneje obravnavalo tovrstne razmere v vseh državah članicah.

⁵⁵ V skladu s smernicami Sveta Evrope o zaščiti svobode izražanja in obveščanja v času krize – <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/freedom-of-expression-and-information-in-times-of-crisis>. Odzvati bi se bilo treba tudi na pozive Sveta Evrope v okviru platforme za zaščito novinarstva in varnost novinarjev.

⁵⁶ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/ip_20_459

⁵⁷ Jamstveni instrument za kulturne in ustvarjalne sektorje je na primer na voljo za podporo finančnih potreb medijskega sektorja.

⁵⁸ Npr. poddaje, podpora za preverjanje dejstev ali spletni seminarji.

7. KREPITEV VLOGE DRŽAVLJANOV IN NJIHOVO OZAVEŠČANJE

Odkar je bila razglašena globalna pandemija, je bilo povpraševanje po mnenjih raziskovalcev, znanstvenikov in strokovnjakov na področju javnega zdravja večje kot kdaj koli prej. Izkušnje, pridobljene v okviru krize zaradi COVID-19, kažejo, da je pomembno spodbujati informacije iz verodostojnih virov, da je treba odločitve sprejemati na podlagi mnenja znanstvenikov in zdravstvenih delavcev ter da je nujno ohraniti demokratično razpravo. Kažejo izziv, ki ga predstavlja soočanje s spreminjajočim se spletnim okoljem⁵⁹. Krepitev vloge državljanov pri kritični analizi informacij na spletu je ključnega pomena za boj proti dezinformacijam.

Te izzive je lažje rešiti, če se družba zaveda nevarnosti dezinformacij in napačnih informacij. Posebno pozornost bi bilo treba nameniti ranljivim skupinam, na primer mladim in otrokom, ki se soočajo z večjim tveganjem zavajanja in se tako izpostavljajo nevarnejšim situacijam. To pomeni spodbujanje medijske in informacijske pismenosti državljanov, vključno s kritičnim razmišljanjem, sposobnostjo prepoznavanja dezinformacij in digitalnimi spretnostmi, ter podpiranje krepitev vloge državljanov na splošno⁶⁰. V zvezi s tem je storjenega že veliko, vendar je potrebnih več ukrepov za opredelitev sinergij, možnosti za sodelovanje in izmenjavo informacij o ukrepih za krepitev odpornosti, da se omeji vpliv dezinformacij. Pomembno je tudi, da imajo državljani dostop do virov v svojem jeziku.

Ukrepi

- Komisija, Svet, visoki predstavnik in Evropski parlament bodo izmenjavali dobre prakse na področju krepitev odpornosti, zlasti na podlagi izkušenj, pridobljenih med krizo zaradi COVID-19.
- V akcijskem načrtu za digitalno izobraževanje, ki bo sprejet pozneje leta 2020, bodo predlagani ukrepi za boj proti dezinformacijam, Erasmus+ in programi evropske solidarnostne enote pa zagotavljajo možnosti financiranja za projekte na področju boja proti dezinformacijam. Komisija bo s pripravljanim ukrepom „Medijska pismenost za vse“⁶¹ in prek evropske mreže centrov za varnejši internet podpirala razvoj kritičnega razmišljanja uporabnikov družbenih medijev.
- Komisija namerava tudi v prihodnjem akcijskem načrtu za medijski in avdiovizualni sektor predlagati ukrepe za ozaveščanje in izboljšanje kritičnega razmišljanja različnih skupin, zlasti mladih, pri čemer bi se izkoristil potencial družbenih medijev in vplivnežev. To bo temeljilo na spremenjeni direktivi o avdiovizualnih medijskih storitvah, ki določa, da morajo platforme za izmenjavo videov zagotoviti učinkovite ukrepe in orodja glede medijske pismenosti.
- Gradivo za ozaveščanje o naravi dezinformacij, njihovih nevarnostih za demokratično naravo naše družbe in orodjih, ki so na voljo za odkrivanje dezinformacij in odzivanje nanje, bi morale institucije EU pripraviti usklajeno, jih

⁵⁹ Na primer hitro pojavljanje in izginjanje posameznih nezakonitih spletišč, zaradi česar je zelo težko zaustaviti goljufe, ki nenehno spreminjajo digitalno identiteto, ter ustvarjati črne sezname in obveščati potrošnike in platforme.

⁶⁰ Na primer s projekti za medijsko opismenjevanje, podporo organizacijam civilne družbe, ki pomagajo državljanom, in dostopom do orodij za preverjanje vsebine.

⁶¹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/2018-2019-call-proposals-preparatory-action-media-literacy-all>. Zadnji razpis za ta pripravljali ukrep (za obdobje 2018–2020) naj bi bil objavljen v drugem četrtletju leta 2020.

deliti prek ustreznih mrež in orodij za vključevanje državljanov ter si prizadevati za dosego različnih skupin v vseh državah članicah in partnerskih državah.

8. VAROVANJE JAVNEGA ZDRAVJA IN PRAVIC POTROŠNIKOV

Posebna značilnost krize zaradi COVID-19 je bila osredotočenost na izkoriščanje potrošnikov. Manipulacija, zavajajoči načini trženja, goljufije in prevare izkoriščajo strah z namenom prodaje nepotrebnih, neučinkovitih in potencialno nevarnih izdelkov na podlagi neresničnih zdravstvenih trditev ali z namenom zabljanja potrošnikov k nakupu izdelkov po pretiranih cenah. Tovrstne vsebine lahko vsebujejo dezinformacije, poleg tega pa se, če kršijo pravni red na področju varstva potrošnikov, štejejo za nezakonite vsebine in je nanje potreben drugačen odziv v skladu z zakonodajo o varstvu potrošnikov in s strani pristojnih organov⁶².

Po pozivu Komisije so platforme⁶³ odstranile na milijone zavajajočih oglasov, ki so se nanašali na nezakonite ali nevarne izdelke⁶⁴. Komisija je koordinirala pregled (preiskavo) spletišč, da bi izvedela, na katerih področjih so potrošniki v EU izpostavljeni vsebinam, ki spodbujajo neresnične trditve ali goljufive izdelke v zvezi s COVID-19. Preiskava, ki jo je izvedla mreža za sodelovanje na področju varstva potrošnikov, je vključevala pregled spletnih platform na visoki ravni in poglobljeno analizo posameznih oglasov in spletišč, povezanih z izdelki, po katerih se zaradi virusa povečuje povpraševanje. Rezultat tega je, da so platforme odstranile ali blokirale na milijone zavajajočih oglasov ali ponudb izdelkov.

Mreža nacionalnih organov za sodelovanje na področju varstva potrošnikov je sodelovala s Komisijo pri usklajenem boju proti tem praksam. Komisija je pozvala glavne platforme⁶⁵, naj sodelujejo z organi za varstvo potrošnikov in sprejmejo proaktivne ukrepe proti prevaram⁶⁶. Ta izmenjava z glavnimi spletnimi platformami je uspešna⁶⁷, vendar so potrebna nadaljnja prizadevanja, zlasti v skladu s prihodnjim aktom o digitalnih storitvah.

Nepošteni trgovci pa se znajo izogniti odkritju s strani platform in izkoriščajo ranljivost potrošnikov, znajo zaobiti preverjanja na podlagi algoritmov in vzpostavljajo nova spletišča. Take prakse se pojavljajo tudi na neodvisnih spletiščih, ki pritegnejo potrošnike z oglasom, prikazanim na primer na družbenih omrežjih in na portalih spletne pošte ali v sponzoriranih razvrstitvah na iskalnikih. Tako nacionalni organi za varstvo potrošnikov še

⁶² Evropska komisija je poleg tega pozvala organe držav članic, naj okrepijo previdnost in prilagodijo svoje nadzorne dejavnosti pri spletnih ponudbah ter oglaševanju živil in prehranskih dopolnil v zvezi s COVID-19 (https://ec.europa.eu/food/safety/official_controls/eu-co-ordinated-control-plans/covid-19_en), urad EU za boj proti goljufijam (OLAF) pa je prav tako sprožil preiskave https://ec.europa.eu/anti-fraud/media-corner/news/13-05-2020/inquiry-fake-covid-19-products-progresses_en.

⁶³ Platforme, ki so se odzvale na poziv Komisije, so: Allegro, Amazon, Alibaba/Aliexpress, CDiscount, eBay, Facebook (tj. Facebook, Facebook Marketplace in Instagram), Microsoft/Bing, Google (tj. Google ads in YouTube), Rakuten, Wish ter Verizon Media/Yahoo.

⁶⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/ip_20_938.

⁶⁵ Tj. tržnice, iskalnike in družbene medije.

⁶⁶ Npr. z odkrivanjem izdelkov, po katerih obstaja veliko povpraševanje in ki so trženi na zavajajoč način, da se pridobi neupravičena prednost, ter s samodejnimi sredstvi za proaktivno odstranjevanje zavajajočih oglasov in „čudežnih izdelkov“ z nezakonitimi zdravstvenimi trditvami.

⁶⁷ Google je na primer (po vsem svetu) blokiral ali odstranil več kot 80 milijonov oglasov, povezanih s COVID-19, eBay je blokiral ali odstranil več kot 17 milijonov izdelkov na svoji svetovni spletni tržnici, ki kršijo pravila EU o varstvu potrošnikov,

naprej zelo pozorno spremljajo zadeve in bodo tudi v prihodnje sodelovali s Komisijo, da bi zaščitili potrošnike na spletu⁶⁸.

Komisija krepi sodelovanje in izmenjavo informacij s platformami, pa tudi z oglaševalskimi samoregulativnimi organi, da bi razvili samodejna orodja za odkrivanje zavajajočih oglasov. Platforme bi morale do konca krize redno poročati o učinkovitosti njihovih ukrepov in novih trendih.

Številna nezakonita spletišča imajo domenska imena s ključnimi besedami, povezanimi s COVID-19, kot so „korona“, „maska“ ali „cepivo“⁶⁹. Ta spletišča so še posebej škodljiva, če se napačno predstavljajo kot verodostojna ali vladna spletišča. Komisija je s panogo domenskih imen delila in spodbujala dobre prakse za preprečevanje uporabe špekulativnih in nepoštenih domenskih imen⁷⁰ ter se dogovorila o podobnih ukrepih z EURid, operaterjem domene „.eu“⁷¹.

Ukrepi

- Podpora nacionalnim organom za varstvo potrošnikov v okviru mreže za sodelovanje na področju varstva potrošnikov bo vključevala financiranje njihovih zmogljivosti za dinamično spremljanje trgov. Komisija bo na dolgi rok proučila, ali bi bilo mogoče dati na voljo skupno zbirko orodij, na primer forenzično opazovalnico za digitalne trge s posebnimi orodji za izvajanje spletnih preiskav in pregledovanje problematičnih praks, povezanih s COVID-19⁷².
- Okrepila se bosta mednarodno sodelovanje in izmenjava izkušenj (na primer prek mednarodne mreže za uveljavljanje pravic potrošnikov) za spodbujanje pristopa EU k boju proti zavajanju potrošnikov v okviru izbruha COVID-19⁷³.

ZAKLJUČEK

EU se je odzvala na grožnjo, ki jo predstavljajo dezinformacije, napačne informacije in operacije tujega vplivanja, povezane s krizo zaradi COVID-19. Vendar obseg možnega vpliva na zdravje državljanov in stabilnost naših družb ter vrzeli, ki jih je razkrila kriza, pozivajo k nadaljnjim prizadevanjem za okrepitev teh prizadevanj. Kriza zaradi COVID-

⁶⁸ Komisija je izdala smernice za pomoč potrošnikom pri ugotavljanju in preprečevanju morebitnih prevar v zvezi s COVID-19 pri spletnem nakupovanju: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/consumers/enforcement-consumer-protection/scams-related-covid-19_sl.

⁶⁹ Komisija prav tako tesno sodeluje z Europolom in registratorji, da bi olajšala izmenjavo informacij, ki omogočajo hitro odkrivanje, poročanje in odstranitev spletišč v zvezi s COVID-19, ki se uporabljajo v kriminalne namene:

https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/catching_the_virus_cybercrime_disinformation_and_the_covid-19_pandemic_0.pdf

⁷⁰ Ti vključujejo ukrepe za preverjanje točnosti in verodostojnosti podatkov registratorjev za domenska imena, ki vsebujejo ključne besede, povezane s COVID-19, in poročanje o sumljivih registracijah ustreznim organom, kot so uradi za varstvo potrošnikov in organi pregona. Glej tudi: <https://www.icann.org/news/blog/keeping-the-dns-secure-during-the-coronavirus-pandemic>.

⁷¹ <https://eurid.eu/sl/novice/doteu-covid19-measures/>.

⁷² Komisija bo usklajevala sodelovanje med mrežo za sodelovanje na področju varstva potrošnikov in registratorji domen ter ponudniki plačilnih storitev za učinkovito obravnavanje prevar potrošnikov.

⁷³ Organizacija OECD je pripravila smernice o prepoznavanju prevar, pripravljene na podlagi skupnega stališča mreže za sodelovanje na področju varstva potrošnikov, ki opredeljuje najpogostejše prevare v zvezi s COVID-19, ki so bile objavljene marca.

<http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/protecting-online-consumers-during-the-covid-19-crisis-2ce7353c/>.

https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/consumers/enforcement-consumer-protection/scams-related-covid-19_sl.

19 je postala preizkus, ki kaže, kako se EU in njene demokratične družbe lotevajo tega izziva. Na podlagi opredeljenih izzivov, dosedanjih spoznanj in predlaganih kratkoročnih rešitev bi lahko družba EU in njen demokratični nadzor dolgoročno postala močnejša in odpornejša ter bolje pripravljena na prihodnje izzive.

Komisija in visoki predstavnik bosta hitro začela izvajati ukrepe, predlagane v tem sporočilu, in tako vzpostavila temelje za dolgoročnejši pristop kot del akcijskega načrta za evropsko demokracijo, ki naj bi bil predstavljen proti koncu leta, ter prihodnjega akta o digitalnih storitvah.